

Sacrament bij Augustinus

Overweging: Zondag 30 augustus 2026

Tien jaar geloofsgemeenschap! En wat mogen we blij zijn dat zo'n genie als Augustinus daarbij onze patroon is!

Veel van wat hij heeft geschreven, uit eigen ervaring en uit Gods' openbaring, is al eeuwen doorgegeven. Zijn inzichten vormen voor veel Godzoekers en Christusvolgelingen een bron van inspiratie.

'Lichaam van Christus'

Neem zijn uitwerking van Paulus' woorden dat wij met zijn allen het lichaam van Christus vormen.

In brood en wijn wil Jezus werkelijk tegenwoordig zijn, maar als je die tegenwoordigheid losmaakt van het 'doen tot zijn gedachtenis', namelijk dat je jezelf als brood breekt en deelt, krijgt die werkelijke tegenwoordigheid iets magisch. Dat is gebeurd in de Middeleeuwen. De hostie werd aanbeden, en mensen gingen niet eens meer te communie. Er gebeurden allerlei hostie-wonderen en uit de beker vloeide soms echt bloed.

Het sacrament van de christenen

Door het Tweede Vaticaans Concilie kwam de theologie van Augustinus weer duidelijker aan het licht.

Het sacrament van Christus is tegelijkertijd het sacrament van de hele gemeenschap. Augustinus noemt de Eucharistie dan ook: 'het sacrament van de christenen zelf, dat feitelijk alleen verwezenlijkt wordt door de liefde'. Dus door mensen te laten delen in onze hartelijkheid, onze dienstbaarheid, ons verlangen naar vrede.

Christus' werkelijke tegenwoordigheid in het sacrament is zo gezien geen eindterm, maar het begin van onze verandering in Christus.

Om het met Augustinus zelf te zeggen: 'Als je dit sacrament goed ontvangen hebt, dan ben je wat je ontvangen hebt.'

Met andere woorden: dan is Christus in ons en zijn wij in Christus. Dan is het 'wij' van de ene Christus gerealiseerd. Het sacrament speelt zich dus niet alleen af binnen de kerkmuren, maar moet zich verwezenlijken in het gewone dagelijkse leven.

Te minimalistisch?

Eeuwenlang heeft Augustinus' eucharistieleer onder verdenking gestaan. omdat zijn interpretatie te symbolisch zou zijn. Men begreep zijn idee van het 'wij van de ene Christus' niet meer.

En ook nu zijn er weer neo-clericale tendensen die de augustijnse leer te minimalistisch vinden, en daarom veel nadruk leggen op 'aanbidding' en Tridentijnse liturgie.

Een ruime sacramentsopvatting

Voor de toekomst van onze zelfstandige geloofsgemeenschap is het van belang dat wij ons steeds meer bewust worden van de ruime sacramentsopvatting van Augustinus, die het sacrament definieert als een 'heilig teken'.

Die heilige tekens krijgen niet alleen gestalte in de grote sacramenten. Ook in de dienst van het Woord wil Jezus ons levensvoedsel zijn. En zijn aanwezigheid strekt zich verder uit in het kruisteken, in de geloofsbelijdenis, in het Onze Vader, in het zingen van het Alleluja en het Amen, in de grote feesten waarin het leven van Jezus herdacht wordt, en in talloze symbolen. Heel de gemeenschap viert, waarbij de voorganger de gangmaker is, iemand die de viering voorziet.

De toekomst

De tijd van Augustinus kunnen we niet meer terughalen. Toch is het voor onze geloofsgemeenschap van belang dat we het sacramentele niet alleen beleven in de Eucharistieviering.

Door een gebrek aan priesters - 10 jaar geleden hadden we er nog drie tot vijf, nu nog één - is dat ook niet meer mogelijk. Een oplossing daarvoor hebben we gevonden in de Woord- en Communiedienst, waarin onze diakens en pastors voorgaan en waarin we de Heer ook sacramenteel kunnen ontmoeten.

Maar door de dynamische opvatting van Augustinus op het sacrament (die ik hier heel kort en misschien wel te kort) heb weergegeven, kunnen we misschien ook nog tot andere vieringen komen. Daarover nadenken en daarmee aan de slag gaan lijkt mij een opdracht voor de komende jaren van onze geloofsgemeenschap.

Joost Koopmans o.s.a.

PS: voor deze overweging heb ik geput uit het boek van de augustijn T.J. van Bavel, Augustinus. 'Van liefde en vriendschap'. [Kok Kampen, 1986].

Met name hoofdstuk X: 'Teken en werkelijkheid', bood inspiratie.